

Україна в умовах десталінізації

Дати

- **1953 – 1954 рр.** – повстання політичних в'язнів в сталінських концтаборах. Ліквідація ГУЛАГу
- **лютий 1954р.** – входження Кримської області до складу УРСР
- **1956р.** – ХХ з'їзд КПРС, засудження культу особи
- **1957 р.** – запуск першого штучного супутника Землі, початок “космічної ери”
- **1959р.** – утворення Української робітничо-селянської спілки
- **1961 р.** – перший політ людини в Космос (Ю. Гагарін).

Поняття і терміни

- **Десталінізація** - процес ліквідації та розвінчання культу особи і сталінської політичної системи, створеної радянським лідером Йосипом Сталіним.
- **Культ особи** (лат. поклоніння, шанування) — безмірне звеличення особи, сліпе поклоніння, а іноді й обожнювання людини, яка займає найвище становище в політичній чи релігійній ієрархії, надмірне перебільшення заслуг, функцій і ролі лідера.
- **Культ особи Сталіна** - звеличення особистості Йосипа Сталіна радянськими та сучасними російськими засобами масової пропаганди, в творах мистецтва, державних документах, законах. Поняття «культ особи Сталіна» набуло широкого поширення після доповіді 1956 М. С. Хрущова «Про культ особи та його наслідки» та постанови ЦК КПРС «Про подолання культу особи і його наслідків».
- **Лібералізація** (від лат. liberalis — вільний) - в широкому тлумаченні під цим поняттям мається на увазі пом'якшення державного або державно-бюрократичного тиску («контролю») на різні сфери суспільного життя — політику, економіку, право (в першу чергу це елементи правової держави — політичні та громадянські права, права людини), свободу слова та змі, тощо.

Поняття і терміни

- **Політична реабілітація** - поновлення доброго імені, репутації несправедливо заплямованої або безпідставно звинуваченої людини. По смерті Сталіна були вжиті заходи для поновлення доброго імені жертв сталінського терору як після їх смерті, так і за життя. Було реабілітовано багато несправедливо засуджених українських письменників, митців та деяких учених, більшість з яких репресованих за час «культу особи» Сталіна. Реабілітації не підлягали керівники і співробітники великих політичних опозицій 1920 і 1930-х рр.
- **Відлига** - неофіційна назва періоду історії СРСР, що розпочався після смерті Й. Сталіна (друга половина 1950-х — поч.1960-х рр.). Його характерні риси - певний відхід від жорсткої Сталінської тоталітарної системи, спроби її реформування в напрямку лібералізації, відносна демократизація, гуманізація політичного та громадського життя. В цей період засуджено культ Сталіна, реабілітовано велику кількість політв'язнів, повернуто депортовані народи.
- **Раднаргоспи** (Ради народного господарства) — територіальні органи управління, створені в 1957 р. замість галузевих міністерств, які помітно поліпшили керування економікою регіонів, але призвели до розриву зв'язків між окремими галузями.

Поняття і терміни

- **Шістдесятники** - назва нового покоління радянської та української національної інтелігенції, що ввійшла у культуру та політику в СРСР в другій половині 1950-х рр. - і найповніше себе творчо виявила на початку та в середині 1960-х років. Вони являли собою внутрішню моральну опозицію до радянського тоталітарного державного режиму.
- **Дисидентство** - це опозиційний рух проти панівного державного ладу, протистояння офіційній ідеології та політиці.
- Дисидентство - рух, учасники якого в Україні виступали за демократизацію суспільства, за вільний розвиток української мови та культури, реалізацію прав українського народу на власну державність.
- **Хрущовки** - зазвичай п'ятиповерхові панельні і цегляні будинки без технічного поверху, ліфту і сміттєпроводу, що почали масово споруджуватися в СРСР під час правління Микити Сергійовича Хрущова, за що і отримали в народі його ім'я.

- **1953 – 1957 рр.** - тимчасове «колективне керівництво» - розподіл найвищих посад між найближчими соратниками Й. Сталіна:
 - ✓ Г. Маленков - Голова Ради Міністрів СРСР;
 - ✓ М. Хрущов - Перший Секретар ЦК КПРС;
 - ✓ Л. Берія - Голова Міністерства внутрішніх справ і держбезпеки.
- Нетривалість такого компромісу через недовіру колишніх соратників один одному; пошук слушної нагоди позбутися конкурентів:
 - ✓ 26 червня 1953 р. — арешт Л. Берії за звинуваченням у шпигунстві й підготовці державного перевороту та його таємна страта;
 - ✓ 1955 р. - звільнення Г. Маленкова з посади Голови Ради Міністрів СРСР та обрання Булганіна;
 - ✓ 1957 – 1958 рр. – перемога М. Хрущова.

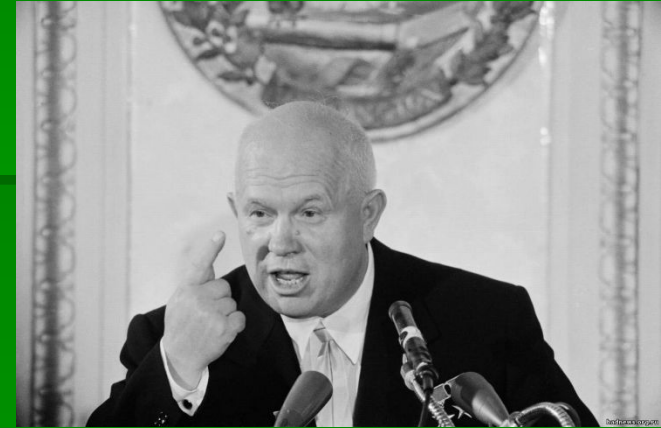
Лібералізація суспільного життя у 50-х рр. XX ст.■

- Створення комісій щодо перегляду справ засуджених у 1934 - 1953 рр.;
- Часткова реабілітація жертв сталінських репресій;
- Ліквідація позасудових органів, воєнних трибуналів військ МВС, відміна надзвичайних законів і постанов, спрямованих на боротьбу з «ворогами народу»;
- Чистка органів держбезпеки і значне скорочення їх кількості.
- Припинення ідеологічних кампаній проти інтелігенції, націоналізму тощо;
- Деяке уповільнення процесу русифікації;
- Зростання українського чинника в державному та громадському житті;
- Розширення прав республіки в економічній, фінансовій та юридичній сферах.

О. Кириченко - український радянський партійний і державний діяч, Перший Секретар ЦК КПУ (1953 – 1957)

- **14-25 лютого 1956 р.** - XX з'їзд КПРС, доповідь Хрущова «Про культ особи та його наслідки», присвячена засудженню культу особи Й. В. Сталіна:

- критика сталінської політики як хибної та злочинної за організацію масових репресій, депортацію народів під час війни, використання незаконних методів слідства тощо;
- початком злочинної політики визначався 1934 р., тобто не ставилися під сумнів методи проведення колективізації, голодомор 1932-1933 рр. тощо;
- критика особи, а не системи, яка її породила;
- незмінність партійних засад.

- **30 червня 1956 р.** - постанова ЦК КПРС «Про подолання культу особи та його наслідків».

- Початок офіційної десталінізації
- розформування ГУТАБу (1960);
- прискорення політичної реабілітації;
- зруйнування пам'ятників, перейменування міст, вулиць тощо, названих на честь Сталіна;
- лібералізація партійного життя;

Голова статуї Сталіна на площі Будапешту, кінець жовтня
1956 р.

Опір десталінізації

- **Червень 1957 р.** - виступ групи колишніх активних учасників сталінської політики (Г. Маленков, В. Молотов, Л. Каганович, К. Ворошилов, М. Булганін та ін.) проти підриву «керівної ролі партії»; постановка питання на засіданні Президії ЦК КПРС про відставку М. Хрущова;
- 22-29 червня 1957 р. - засудження Пленумом діяльності опозиціонерів;
- **Березень 1958 р.** – виключення противників десталінізації зі складу Президії ЦК, звільнення М. Булганіна з посади голови Ради Міністрів СРСР, її обійняв М. Хрущов, одночасно залишаючись першим секретарем ЦК КПРС
- М. Хрущов зосередив у своїх руках майже всю владу в державі

- Послідовна підтримка керівництвом України у цьому протистоянні М. Хрущова

- Підвищення питомої ваги українських лідерів у керівництві

- Грудень 1957 р. - переведення до Москви на посаду секретаря КПРС О. Кириченка; призначення першим секретарем ЦК КПУ М. Підгорного.

Микола Підгорний - радянський державний і партійний діяч. Перший Секретар ЦК КПУ (1957 – 1963), згодом Голова Президії Верховної Ради СРСР (1965 – 1977)

Третя програма КПРС

- **17 жовтня - 31 жовтня 1961 р.** - XXII з'їзд КПРС, на якому було прийнято третю програму КПРС - програму побудови комунізму, у зв'язку з цим передбачалося протягом найближчих 20 років вирішення радянським народом під керівництвом партії низки завдань:
 - створення матеріально-технічної бази комунізму;
 - перетворення соціалістичних суспільних відносин в комуністичні;
 - підвищення матеріального добробуту народу;
 - виховання «нової людини, що гармонійно поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість».

Зміни адміністративно-територіального устрою УРСР

- **19 лютого 1954 р.** — указ Президії Верховної Ради СРСР на честь 300-річчя возз'єднання України з Росією «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР», «враховуючи спільність економіки, територіальну близькість і тісні господарські зв'язки між Кримською областю й Українською РСР»

- Перекладання на бюджет УРСР питань, пов'язаних із відновленням господарського та культурного життя Криму.

Особливості економічної ситуації в УРСР в добу відлиги

- 50-ті рр. ХХ ст. - УРСР мала значний економічний потенціал:
 - ✓ розвиток металургії, енерго- і електромашинобудування, УРСР - один із центрів машинобудування;
 - Технічне відставання промисловості України, як і всього СРСР, у більшості галузей; повільне впровадження новітніх досягнень науки і техніки
-
- Кінець 50-х рр. — уповільнення розвитку промисловості
 - Курс на здійснення реформ.

- **Мета реформ:**
 - виведення промисловості і сільського господарства з кризи;
 - розширення прав республік і місцевих органів влади в економічних питаннях;
 - розширення прав трудових колективів з метою зацікавлення їх у результатах праці;
 - прискорення науково-технічного прогресу;
 - скорочення розриву в економічному розвитку з західними країнами;
 - сприяння поліпшенню кооперації та поділу праці в межах економічного регіону.
- **1956 р.** - розробка на ХХ з'їзді КПРС програми створення єдиного народногосподарського комплексу, який мав охопити всі ланки суспільного виробництва, розподілу й обміну в межах усієї країни. Складові цієї програми:
 - ✓ безупинний технічний прогрес;
 - ✓ швидке зростання продуктивності праці;
 - ✓ подальший розвиток усіх галузей промисловості;
 - ✓ підвищення матеріального і культурного рівня життя народу.

■ **1959-1965 рр.** - семирічний план розвитку СРСР

в Україні головними ділянками семирічки мали стати:

- збільшення видобутку залізних руд, початок видобутку урану, титану й нікелю;
- значне збільшення продукції спеціальних сталей для ракетної, реактивної й електронної техніки;
- освоєння близько 2000 нових видів машин, приладів та інструментів;
- значне збільшення видобутку нафти й газу;
- велике збільшення продукції зерна, зокрема кукурудзи;
- житлове і комунальне будівництво тощо.

- *У результаті:* передбачалося забезпечити вирішення головного економічного завдання СРСР — у стислі строки наздогнати й випередити економічно найрозвинутіші країни світу

Розвиток сільського господарства

- **Вересень 1953 р.** — пленум ЦК КПРС, який констатував кризовий стан с/г та започаткував низку реформ у аграрному секторі:
- збільшення капіталовкладень у сільське господарство;
- зміцнення матеріально-технічної бази сільського господарства, забезпечення кадрами МТС;
- списання заборгованості колгоспів;
- збільшення заготівельно-закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію;
- здійснення переходу (хоча і непослідовного) від жорсткого планування до поєднання централізованого планування з господарською самостійністю колгоспів та радгоспів;
- заохочення особистого підсобного господарства (зменшення податків, їх тверда сума та відповідність розмірам господарства);
- підвищення освітнього рівня керівників сільськогосподарського виробництва.
- **До 1958 р. приріст продукції с/г в УРСР становив 7% щорічно; валова продукція сільського господарства за 1954-1958 рр. порівняно з попередньою п'ятирічкою зросла на 35,3%.**

Аграрні реформи:

- освоєння цілих земель Казахстану і Сибіру (з 1954 р.)
- невиправдане розширення площ посівів кукурудзи;
- надпрограма у тваринництві (1957 р.);
- перетворення в 1958 р. МТС (машинно-тракторні станції) на технічні станції

Наслідки аграрних реформ

- **З 1958 р., у сільськогосподарському виробництві почався спад:** якщо в період від 1950 до 1958 р. обсяг валової продукції сільського господарства України зріс на 65%, то з 1958 до 1964 р. - лише на 3%.
- **Причини спаду:**
 - ✓ незмінність командно-адміністративної системи, яка унеможливлювала спроби реформувати країну;
 - ✓ надпрограми поглинали значну частину матеріальних та людських ресурсів, консервували екстенсивний характер розвитку сільського господарства;
 - ✓ реформи здійснювалися непослідовно, суперечливо, хвилеподібно, несучи на собі значний вплив суб'єктивізму;

Курс на хімізацію господарства

- Курс на загальну хімізацію господарства
- ✓ Хімізація - система внесення органічних і мінеральних добрив
- 1963 р. - рішення пленуму ЦК КПРС, які помітно вплинули на прискорення темпів хімізації сільського господарства.
- Відведення значного місця хімізації сільського господарства на лютневому пленумі ЦК КПРС 1964 р.
- Асигнування значних коштів на будівництво об'єктів мінеральних добрив: протягом 1960-х рр. близько 13 % загальних капітальних вкладень у хімічну промисловість пішло на розвиток азотних, фосфатних та калійних добрив.

Кампанія укрупнення колгоспів

- **1957-1960 рр.** — проведення нової кампанія по укрупненню колгоспів, у результаті якої посівні площі одного колгоспу збільшувалися в три рази
-
- Скорочення кількості колгоспів до 9,5 тис.
 - Поширення кампанії по перетворенню колгоспів на радгоспи
 - Створення замість сіл «агроміст» із населенням 5 тис. жителів; супроводження цієї кампанії ліквідацією неперспективних сіл (швидка відмова від ідеї «агроміст», продовження кампанії з ліквідації неперспективних сіл у наступні десятиліття).

У 1957 р. - реформа управління народним господарством:

- **децентралізація керівництва економікою;**
- **замість централізованих галузевих міністерств створювалися територіальні управління - ради народного господарства (раднаргоспи);**
- **було утворено 105 раднаргоспів, з них 11 - на території України;**
- **1960 р. - створення Української ради народного господарства та зменшення кількості українських раднаргоспів до 7.**
- **розширені права республіканських і місцевих органів у питаннях планування, використання бюджетних коштів;**
- **Збереження старих важелів адміністративно-командної системи, реформа не була підкріплена введенням госпрозрахунку та наданням самостійності підприємствам, що призвело до повернення старої централізованої схеми управління.**

Наслідки створення раднаргоспів

Позитивні

- Розширення господарчих прав на місцях;
- наближення управління до виробництва;
- скорочення управлінського апарату

Негативні

- Ускладнення зв'язків між підприємствами окремих раднаргоспів;
- незацікавленість у комплексному розвитку всієї галузі.

У жовтні **1965 р.** Верховна Рада СРСР ухвалила рішення про ліквідацію раднаргоспів.

Політика в галузі промисловості

- Виникнення питання модернізації, структурної перебудови традиційних галузей промисловості УРСР - металургії, вуглевидобування, важкого машинобудування тощо;
- Нарощування виробництва чорних металів; будівництво нових доменних печей і мартенів;
- 1955 р. - вихід на проектну потужність Каховської ГЕС, спорудження Кременчуцької, Дніпродзержинської та Київської гідроелектростанцій;
- Приділення з середини 50-х рр. значної уваги розвитку машинобудування;
- Поява нової галузі промисловості — легкового автомобілебудування (Запоріжжя);

ЗАЗ 965 «Запорожець»

- **Значні успіхи в галузі авіабудування:** налагодження випуску нових типів пасажирських і транспортних літаків високого класу.
- **Впровадження здобутків науково-технічної революції (НТР) у виробництво:**
 - ✓ створення Державного комітету Ради Міністрів СРСР у справах нової техніки.
 - ✓ заснування Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів; відкриття в УРСР 5 тис. організацій цього товариства.
 - ✓ впровадження перших кібернетичних машин.
- **Досягнення у галузі космонавтики:**
 - 1957 р. - запуск першого штучного супутника Землі;
 - 1961 р. - політ Ю. Гагаріна в космос.

- Використання атомної енергії в мирних цілях;
- Заміна паровозів тепловозами й електровозами, пароплавів - теплоходами, використання нових машин та технологій;
- Повільні темпи НТР; перекіс у бік оборонної галузі, недостатні асигнування на науку, відсутність конкурентної боротьби виробників на ринку;
- Збільшення обсягів випуску товарів народного вжитку (за роки семиріччя в УРСР було споруджено понад 300 нових і реконструйовано 400 підприємств легкої та харчової промисловості);

- *У результаті:* з одного боку, підвищення продуктивності праці на 42% й 65 % загального приросту промислової продукції УРСР у 1959-1965 рр., а з іншого - помітне відставання від країн із ринковою економікою.

Підприємства воєнно-промислового комплексу

- Розбудова військово-промислового комплексу у зв'язку з участю СРСР у «холодній війні»;
- Формування в Україні потужного військово-промислового комплекс (ВПК), основу якого становило керівництво армії і оборонні підприємства;
- Створення нових підприємств із можливістю переведення на військове виробництво;
- Виконання замовлень військовиків кращими підприємствами, де концентрувалися найкваліфікованіші робітники, інженерно-технічні працівники, вчені, йшла найбільш якісна сировина і матеріали.
- Радянська армія і флот були переозброєні ракетно-ядерною зброєю.

Соціальна політика

- **Скасування примусової праці для робітників і службовців**
- **1956 р.** - скасування Верховною Радою СРСР кримінальної відповідальності робітників і службовців за самовільне залишення підприємств;
- відновлення права працівників на звільнення з роботи за власним бажанням;
- перегляд тарифної системи оплати праці, що забезпечило її відчутне підвищення.
- **Скорочення робочого тижня** (семигодинний робочий день; для деяких категорій встановлювався шестигодинний робочий день);
- **1961 р.** - грошова реформа:
 - ✓ вартість карбованця збільшувалась у 10 разів;
 - ✓ в обіг були випущені нові банкноти;
 - ✓ зросли ціни на товари.

■ **Пенсійна реформа 1956 р.:**

- Закон «Про державні пенсії» встановлював порядок призначення і виплати пенсій, право на пенсію за віком мали чоловіки, які досягли 60 р. і мали трудовий стаж не менше 25 років, жінки, які досягли 55 р. і мали 20 років стажу;
- підвищення середнього розміру пенсій за віком більше ніж у 2 рази, по інвалідності – у 1,5 рази;
- було введено пенсійне забезпечення колгоспників.
- зросли асигнування на охорону здоров'я та освіту, скасовувалася плата за навчання в старших класах і вузах;
- **1957 р. - ліквідовано практику державних позик;**
- **високі темпи розвитку житлового будівництва.**

«хрущовка»

Зародження опозиційного руху

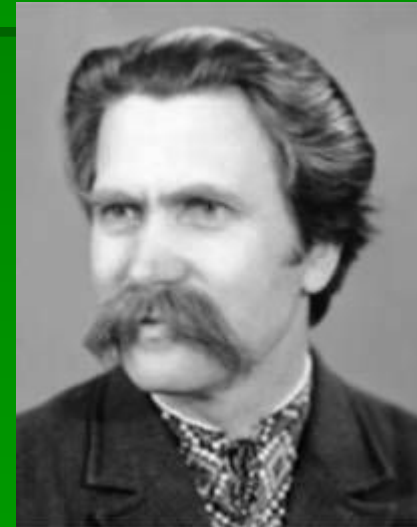
- Середина 50-х років — зародження дисидентського руху в СРСР
- Причини виникнення дисидентського руху:
 - ✓ Поліпшення внутрішньополітичного клімату за часів «відлиги», що призвело до нової хвилі національно-визвольної боротьби.
 - ✓ Антикомуністичні виступи в країнах Східної Європи (в Угорщині, Польщі, Чехословаччині)
 - ✓ Активний правозахисний рух, спричинений прийняттям Декларації прав людини (1948 р.)
 - ✓ Монопольна влада партійно-радянської бюрократичної верхівки
 - ✓ Постійні утиски та обмеження національного та культурно-духовного життя
 - ✓ Політика русифікації.

- **Форми боротьби дисидентів:**
 - Протести, звернення на адресу керівників країни, «відкриті листи» до ООН;
 - Поширення нелегальної літератури (так званий «самвидав»).
 - Створення дисидентських організацій.

- **Особливості дисидентського руху в Україні:**
 - національно-демократичне забарвлення,
 - мирні, ненасильницькі форми боротьби,
 - дисидентство — загальноукраїнське явище, поширене в усіх регіонах України,
 - охоплення дисидентським рухом різних соціальних прошарків населення — інтелігенції (письменники, журналісти, вчителі, юристи тощо), студентства, робітництва тощо,
 - чітко визначені організаційні форми (гуртки, спілки, об'єднання, комітети).

Українська робітничо-селянська спілка (УРСС)

- перша підпільна організація партійного типу в Україні повоєнного періоду, що вдалася до ненасильницьких, правових методів здобуття незалежності
- **1959-1961 рр.**
- Лідери: Л. Лук'яненко, І. Кандиба
- Мета:
 - ✓ ненасильницька боротьба за громадські права в Україні, за національні та культурні права, за економічні права тощо
 - ✓ незалежна Україна з радянським ладом і соціалістичною економікою.

Політична та ідеологічна реакція в першій половині **60-х рр.**

- **25 грудня 1958 р.** — схвалення закону СРСР «Про кримінальну відповідальність за державні злочини»; збереження в новій редакції Кримінального кодексу УРСР статті 62 - «антирадянська агітація та пропаганда»;
- «Викриття» КДБ 46 антирадянських груп із числа молоді та інтелігенції, які налічували 245 учасників;
- **Травень 1961 р.** - судовий процес у Львові над Українською робітничо-селянською спілкою (УРСС), та засудження її членів до різних строків ув'язнення;
- Проведення аналогічних процесів у Рівному, Тернополі, Чернівцях, Києві та ін.

Розвиток культури

Освіта

■ 1959 р. - шкільна реформа

- ✓ Мета: наблизити навчання до виробництва
 - впровадження обов'язкової восьмирічної освіти,
 - перетворення 10-річних шкіл на 11-річні,
 - поєднання загальноосвітнього і політехнічного навчання;
 - шкільний закон надавав право батькам обирати своїм дітям мову навчання
 - положення про факультативність вивчення української мови в школі
-
- Русифікація освіти, неухильне зменшення кількості українських шкіл

Політехнізація освіти. Вища освіта

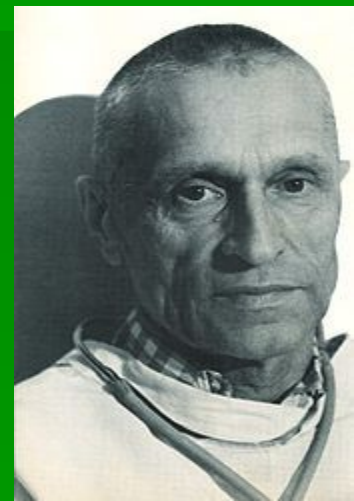
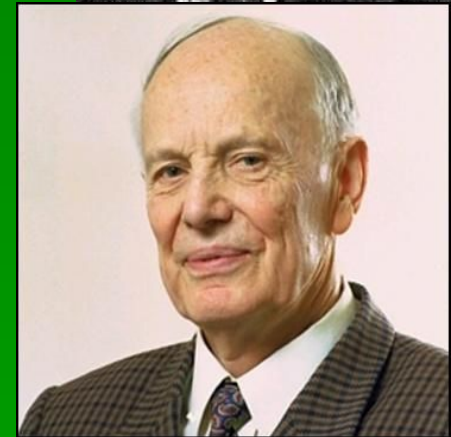
- Потреби розширення підготовки спеціалістів різних професій
-
-
- Зростання кількості профтехучилищ в 1,5 разів.
 - Підготовка фахівців нових спеціальностей у галузі виробництва та експлуатації автоматичних та телемеханічних пристроїв, обчислювально-аналітичних машин;
 - Значна увага до заочної та вечірньої форми навчання.
 - Недоліки у роботі вишів та середніх спеціальних навчальних закладів:
 - слабка матеріальна база;
 - нестача кваліфікованих викладачів;
 - нестача гуртожитків та ін.

Наука

- Збільшення бюджетних витрат на розвиток науки, створення нових науково-дослідних, проектно-конструкторських інститутів;
- розвиток ракетної техніки, космонавтики, використання атомної енергії;
- 1957 р. – створено Обчислювальний центр АН УРСР (Інститут кібернетики) на чолі з В. Глушковым;
- Дослідження проблем атомної енергетики у Харківському фізико-технічному інституті на чолі з І. Курчатовим

- Найбільший науковий центр - Академія наук УРСР, на чолі з О. Палладіним та Б. Патоном (з 1962 р.)
- Розробка нових технологій Інститутом електрозварювання на чолі з Б. Патоном
- Розробка нових методів хірургічного лікування серцевих захворювань під керівництвом М. Амосова
- видання "Української радянської енциклопедії" (17 т.), "Історії міст і сіл Української РСР" (26 т.), "Українського історичного журналу".

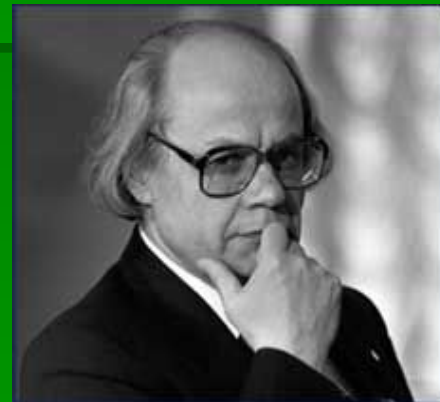
Пожвавлення літературно-мистецького життя

- Реабілітація українських поетів та письменників О. Олеся, Т. Вороного, В. Еллана-Блакитного, Г. Косинки, В. Чумака, О. Досвітнього та ін.
- Виступ на захист української мови письменників М. Рильського, М. Бажана, С. Крижанівського та ін.
- Пожвавлення літературного життя;
- Поява нових творів В. Сосюри «Розстріляне безсмертя» та «Мазепа» (не надруковані), Л. Первомайського «Дикий мед», Г. Тютюнника «Вир», М. Стельмаха «Кров людська - не водиця», «Хліб і сіль», О. Гончара «Тронка» та ін.
- Поява плеяди молодих літераторів (В. Симоненко, Л. Костенко, М. Руденко, Д. Павличко, М. Вінграновський, Ю. Мушкетик, І. Драч та ін.); діяльність шістдесятників.

«Шістдесятники»:

Шістдесятники - покоління молодих літераторів та митців 60-х років, учасників руху за оновлення радянського суспільства, які протестували проти заідеологізованості в зображенні дійсності, боролися за відродження рідної мови, піднесення національної самосвідомості й людської гідності.

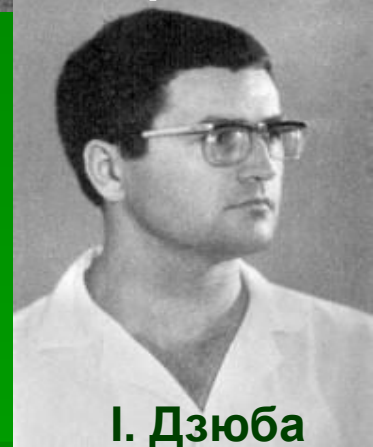
- Письменники: І. Драч, М. Вінграновський, Гр.Тютюнник, Б.Олійник, В. Симоненко, М. Холодний, Д.Павличко, Л. Костенко, Є. Гуцало та ін.

- художники А. Горська, В. Зарецький, Б. Чичибабін;
- літературні критики І. Дзюба, Є. Сверстюк, кінокритик Р. Корогодський;
- Режисери; Л. Танюк, С. Параджанов, Ю. Ілленко,
- Перекладачі: Гр. Кочур, М. Лукаш та інші.

А. Горська

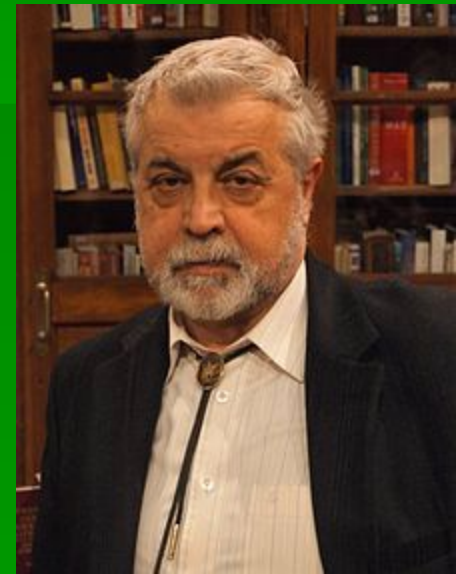
І. Дзюба

Є. Сверстюк

Шістдесятники:

- виступали на захист національної мови і культури, свободи художньої творчості;
- Творчість: проблема історичної пам'яті, наступності поколінь, відображення правди життя, інтерес до людської особистості;
- Клуб творчої молоді "Сучасник" (Київ, 1959 р.), оч. Лесь Танюк

Мистецтво

- Збагачення музичного мистецтва новими творами С. Людкевича, А. Кос-Анатольського, братів Гергія та Платона Майбород, А. Штогаренка та ін.;
- Плідна праця композиторів-піснярів О. Білаша, А. Філіпченка, І. Шамо;
- Пошук нових форм творчості українськими художниками (М. Божій, М. Дерегус, В. Касіян, Т. Яблонська, В. Зарецький тощо);
- Нові ідеї у творчості українських скульпторів: спорудження пам'ятника Великому Кобзареві в Москві (М. Грисюк, Ю. Сінкевич, А. Фуженко), відкриття пам'ятника І. Франку у Львові (В. Борисенко, Е. Мисько та ін.) тощо;
- Зростання інтересу до театрального мистецтва (плідна робота режисерів Г. Юри, М. Крушельницького, В. Скляренка та ін.; талановита гра акторів А. Бучми, В. Добровольського, Ю. Лаврова, Н. Ужвій тощо);
- Створення нових кінофільмів (роботи О. Довженка «Антарктида», «Зачарована Десна», «Поема про море», С. Параджанова «Перший хлопець», «Українська рапсодія», В. Денисенка «Сон» та ін.).

Хата в Богданівці (1955) К. Білокур

Антирелігійна кампанія

- Середина 1950-х — середина 1960-х рр. — нове посилення антирелігійної кампанії
- Посилення атеїстичної пропаганди
- Створення атеїстичних музеїв і планетаріїв
- Відкриття кафедр наукового атеїзму у вузах
- 1962 р. — законодавче обмеження відкриття церков та молитовних будинків
- Державні податки на релігійні громади, які сягали 80%
- Бюрократизація діяльності церковних установ

Якщо 1954 р. в Україні було закрито 64 церкви, то в 1962 р. їхня кількість досягла 1144.

Державний переворот 1964 р.

- Початок 1960-х рр. - зростання невдоволення політикою М. Хрущова серед різних верств населення у зв'язку з ростом цін, «замороженням» зарплатні, дефіцитом товарів, наступом на особисте господарство селян, формуванням нового «культу особи» тощо;
- Хвиля робітничих виступів у Краматорську, Черкасах, Харкові, Києві; найбільші виступи: 1962 р. - у Донецьку, Жданові та Новочеркаську, 1963 р. - у Кривому Розі;
- Невдоволення партійним керівництвом, «волюнтаризмом» М. Хрущова, скороченням партійного апарату та втратою привілеїв, поглибленням демократичних процесів;
- 12 жовтня 1964 р. - офіційна постановка питання членами Президії ЦК КПРС питання про свою недовіру М. Хрущову, скориставшись відсутністю першого секретаря, який перебував на відпочинку.
- **14 жовтня 1964 р.** - звільнення пленумом ЦК КПРС М. Хрущова з усіх посад «у зв'язку з похилим віком і погіршенням стану здоров'я»; обрання першим секретарем ЦК КПРС Л. Брежньєва, а Головою Ради Міністрів СРСР - О. Косигіна.

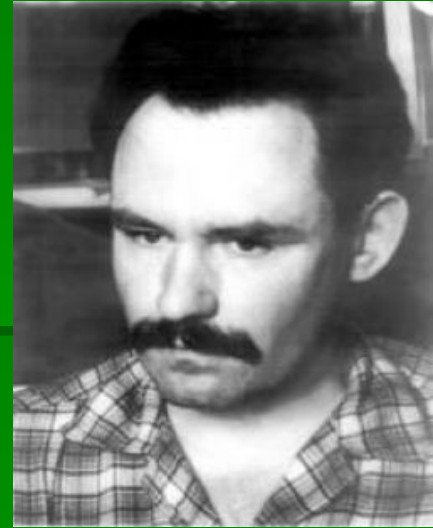
Персоналії

Левко Лук'яненко

- Український дисидент і політик часів СРСР. Співзасновник Української Гельсінської Групи. Політик та громадський діяч, народний депутат України. Герой України. Письменник. Автор «Акта проголошення незалежності України». Лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка 2016 р.
- У 1956 р. закінчив юридичний факультет Московського університету й одержав призначення на роботу в Західній Україні. Під впливом пам'яті про збройну боротьбу ОУН-УПА, спілкуючись з місцевим населенням, Л.Лук'яненко вирішив присвятити себе боротьбі за незалежність України. У 1958 р. він разом з Іваном Кандибою заснували осередок Української робітничо-селянської спілки. У 1961 р. за доносом діяльність УРСС було викрито. Л.Лук'яненка було засуджено до страти, потім змінено на 15-річне ув'язнення. Після повернення з ув'язнення продовжив боротьбу за незалежність України. Став одним із засновників Української гелсінської групи. У 1978 р. був знову заарештований і засуджений до 10 років ув'язнення і 5 років заслання. У січні 1989 р. повернувся в Україну. Очолив Українську гелсінську спілку. У 1990 р. був обраний народним депутатом. В цьому ж році очолив Українську республіканську партію. У 1992-1993 рр. – Надзвичайний і Повноважний посол України в Канаді. З 1994 р. – знову народний депутат. Голова Всеукраїнської асоціації дослідників голодоморів в Україні. У 2005-2008 рр. - голова Комісії при Президентові України у питаннях помилування.
- У 2016 р. нагороджений Орденом Свободи «за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток Української держави, вагомі трудові досягнення, багаторічну сумлінну працю».

Іван Світличний

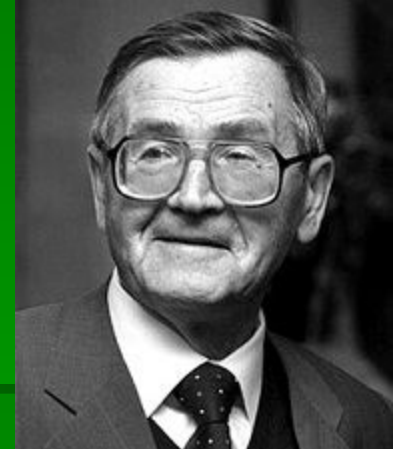
- Український літературознавець, мовознавець, літературний критик, поет, перекладач, діяч українського руху опору 1960-1970-их років, репресований. Лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка.
- Літературно-критичні статті Світличного присвячені головним чином творчості літературного покоління 60-их років і критиці недоліків офіційної соцреалістичної літератури.
- У 1960-х роках Світличний був фактичним організатором культурного та наукового життя творчої молоді. Через свою громадянську позицію зазнав переслідувань з боку репресивних органів тоталітарної радянської влади. Під тиском КДБ втратив роботу, був примушений перебиватися випадковими заробітками, публікаціями в пресі під псевдонімом або чужим прізвищем. У 1973 р. - засуджений на 12 років позбавлення волі за антирадянську агітацію і пропаганду, відбував покарання у таборах Пермської та Горно-Алтайської обл. Мав незаперечний моральний авторитет серед політв'язнів, став душею табірною руху Опору — його називали «табірною совістю». Виявляв моральну стійкість і силу духу, багато разів брав участь у голодовках протесту. Звільнений тяжко хворим (23.01.83), продовжувати колишню творчу і громадську діяльність він уже не зміг. Помер 25 жовтня 1992 р., похований у Києві на Байковому цвинтарі. Державну премію України імені Тараса Шевченка І.Світличному присуджено в 1994 р. (посмертно) за збірку поезій, поетичних перекладів і літературно-критичних статей «Серце для куль і для рим».

Алла Горська

Українська художниця-шістдесятниця і відомий діяч правозахисного руху 1960-х років в Україні. В 1961-1965 рр. разом з Л. Танюком, В. Симоненком, І. Світличним та ін. стала одним з організаторів і активним членом Клубу творчої молоді «Сучасник», у цей же час свідомо перейшла на українську мову (вихована у російськомовній сім'ї, в школі українську мову не вивчала). Брала участь в організації літературно-мистецьких вечорів, підготовці щорічних Шевченківських свят. Плідно займалася мистецькою діяльністю, створила ряд монументально-художніх робіт. Разом із В. Симоненком і Л. Танюком відкрила місця поховання розстріляних в НКВС у Биківні, на Лук'янівському і Васильківському кладовищах (1962-1963), про що вони заявили в Київську міськраду («Меморандум № 2»). 1964 р. у співавторстві з П. Заливахою, Л. Семикіною, Г. Севрук, та Г. Зубченко створила в Червоному корпусі Київського університету вітраж «Шевченко. Мати». Вітраж був знищений адміністрацією університету за вказівкою партійного керівництва. А. Горську і Л. Семикіну виключили зі Спілки художників, щоправда, через рік відновили. Належачи до групи «шістдесятників», брала активну участь в українському правозахисному русі. В 1965-1968 роках брала участь у акціях протесту проти розправ над українськими правозахисниками, і зазнала переслідувань з боку радянських органів безпеки. 28 листопада 1970 р. Аллу Горську було вбито в помешканні її свекра у Василькові Київської обл. Це вбивство за деякими версіями приписують КДБ, який мстився Горській ще за оприлюднення разом з Лесем Танюком та Василем Симоненком фактів масових розстрілів киян у Биківнянському лісі.

Іван Дзюба

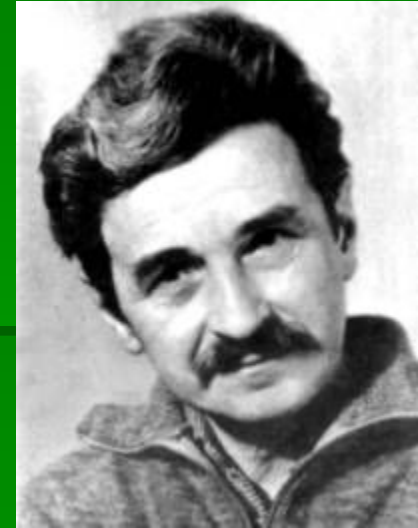
- Український літературознавець, літературний критик, громадський діяч, дисидент радянських часів, Герой України (2001), академік НАНУ, другий Міністр культури України (1992–1994), голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка (1999–2001), керівник відділу загальних енциклопедичних досліджень Інституту енциклопедичних досліджень НАН України. Співголова Головної редакційної колегії «Енциклопедії сучасної України». Головний редактор журналу «Сучасність» (1990-ті рр.), член редколегій наукових часописів «Київська старовина», «Слово і час», «Євроатлантика» та ін.
- Закінчив Донецький педагогічний інститут, аспірантуру Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Друкуватися почав з 1959 р. 1962 - звільнений з посади завідувача відділу критики журналу "Вітчизна" - "за ідеологічні помилки". А згодом і з роботи у видавництві "Молодь". 1965 р. написав памфлет «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (перше видання — Лондон, 1968; журнал «Вітчизна», 1990, № 5-7) - про загрозливі проблеми національних відносин у соціалістичному суспільстві. Автор власноруч надіслав її до найвищих керівних органів УРСР у сподіванні, що влада врахує перегини в національній політиці й «виправиться». У 1970-х роках був підданий гонінням за погляди, висловлені в окремих публікаціях. 1973 - Київський обласний суд засудив його до 5 років ув'язнення і 5 років заслання за «антирадянську» працю «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Згодом звернувся до Президії Верховної Ради УРСР з проханням про помилування.
- Восени 1989 р. був одним з співзасновиків Народного Руху України.
- В листопаді 1992 року став другим міністром культури вільної України.
- 1999–2005 — очолював Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка.
- З 2001 року — почесний доктор НаУКМА

Ліна Костенко

- Українська письменниця, поетеса-шістдесятниця. Лауреатка Шевченківської премії (1987), Премії Антоновичів (1989), премії Петрарки (1994).
- У радянські часи брала активну участь у дисидентському русі, за що була надовго виключена з літературного процесу. Авторка поетичних збірок «Над берегами вічної ріки» (1977), «Неповторність» (1980), «Сад нетанучих скульптур» (1987), роману у віршах «Маруся Чурай» (1979, Шевченківська премія 1987), поеми «Берестечко» (1999, 2010). 2010 року опублікувала перший прозовий роман «Записки українського самашедшого», що став одним з лідерів продажу серед українських книжок у 2011 р.
- Почесна професорка Києво-Могилянської академії, почесна доктореса Львівського та Чернівецького університетів.

Євген Сверстюк

- Літературний критик, есеїст, поет, мислитель, філософ. Політв'язень радянського режиму. Автор книг, численних статей з літературознавства, психології і релігієзнавства; поезій, перекладів із німецької, англійської, російської мов на українську. Досліджував творчість М. Гоголя, Т. Шевченка, І. Франка. Засновник та з 1989 незмінний редактор православної газети «Наша віра», президент Українського ПЕН-клубу. Доктор філософії. Автор одного з найважливіших текстів українського самвидаву - «З приводу процесу над Погружальським».
- У 1959, 1960, 1961, 1965 (за виступи проти дискримінації української культури), 1972 (за промову на похороні Дмитра Зерова) роках його звільняли з роботи за політичними мотивами. Переслідуваний протягом років за участь у «Самвидаві» і протести проти арештів і незаконних судів, у січні 1972 року - заарештований і в березні 1973 засуджений за статтею 62 ч. I КК УРСР за виготовлення і розповсюдження документів «самвидаву» до семи років таборів. З жовтня 1983 до 1988 працював столяром на київській фабриці індошвику № 2. 1987 р. – один із засновників Українського культурологічного клубу. Після проголошення незалежності України був активним ідеологом дерадянізації країни. Помер 1 грудня 2014 р.

Василь Симоненко

- Визначний український поет, прозаїк, журналіст. Один із найяскравіших представників покоління «шістдесятників» у літературі, «лицар українського відродження». Як журналіст, у своїх статтях показував хиби партійно-бюрократичного апарату, через що зазнавав систематичного цькування з боку офіційних владних структур. У 1963 р. В. Симоненка жорстоко побили на вокзалі в Черкасах (винуватців так і не знайдено), після чого він невдовзі помер. Похований у Черкасах. По смерті поета видано збірки: «Земне тяжіння» (1964 р.); «Поезії» (1966р.); «Лебеді материнства» (1981 р.), «Поезії» (1985 р.), казки «Цар Плаксій та Лоскотон» (1963 р.), «Подорож у країну Навпаки» (1964 р.), збірка новел «Вино з троянд» (1965 р.), «Півні на рушниках» (1992 р.). Посмертно удостоєний Державної премії ім. Т. Шевченка (1995 р.).

